

RÉSUMÉ

UNE COULEVRE À COLLIER (*Natrix natrix*) TROUVÉE ENTRE HECHTEL ET HELCHTEREN, EN CAMPINE LIMBOURGEOISE.

Le 18 juin 1985 le second auteur a trouvé un exemplaire de *Natrix natrix* écrasé sur la N 15 à hauteur du cours supérieur du ruisseau dit 'Zwarte Beek'. Une détermination subspécifique n'était plus possible. Cette donnée est confrontée à l'ensemble des observations du nord-est de la Belgique antérieurement publiées ou jugées fiables ayant servi à la confection de la carte de répartition dressée par Parent. Une liste d'indications nettement moins fiables est également donnée. A l'heure actuelle on ne dispose pas de données suffisamment nombreuses ou suffisamment documentées pour pouvoir se prononcer en ce qui concerne l'indigénat de *Natrix natrix helvetica* en Campine, hormis le replat au pied du Plateau de Haute-Campine dans la province de Limbourg. L'espèce a peuplé la Hesbaye humide et les terrains humides au pied du Plateau de Haute-Campine. Elle semble y avoir disparu. Jusqu'au début des années 1980 elle était encore commune dans la vallée du Bas-Geer. Certaines données et indications font croire à la possibilité d'une (an-

cienne?) présence occasionnelle spontanée dans la vallée de la Meuse et des ses affluents au nord de Maastricht. Une évaluation des données éparses pour le Zuid-Limburg hollandais devrait tenir compte de la présence d'une population dans la vallée du Geer en amont de Maastricht.

LITERATUUR

- ANONYMUS, 1934. Une vipère de taille. Le Soir (dagblad), 15 augustus 1934.
 ANONYMUS, 1983. Wielewaalnatuurreervaten. Uitgave Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie 'De Wielewaal', Turnhout, 71 blzn.
 ARNOLD, E.N., J.A. BURTON en D.W. OVENDEN, 1978. Elseviers Reptielen- en Amfibieëngids. Alle in Europa voorkomende soorten met 250 afbeeldingen in kleur. Amsterdam, Brussel, Elsevier, 272 blzn.
 BAMP, C., 1984. Faune des Reptiles et des Batraciens de la Province de Limbourg. Bull. Sect. Scientif. et Littér. Soc. Mélophilas Hasselt, 30: 195-220.
 BERGMANS, W., G.H. PARENT en PH. DE FONSECA, 1981. Verspreidingskaarten (blzn. 234-259), in: SPARREBOOM, M. (red.): De Amfibieën en Reptielen van Nederland, België en Luxemburg. Rotterdam, A.A. Balkema.
 BERGMANS, W. en A. ZUIDERWIJK, 1986. Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen en hun Bedreiging. Vijfde Herpetogeografisch Verslag.

- Hoogwoud, K.N.N.V. en Lacerta, 1986, 177 blzn.
 BUGGENUM, H.J.M. van en J.T. HERMANS, 1986. De Ringslang in Limburg: een kritische beschouwing. Natuurhist. Maandbl., 75 (10): 164-166.
 BURNY, J., 1984. Hoofdtrekken van verspreiding en ecologie van de herpetofauna op en rondom de Hoge Kempen, Limburg, België. Natuurhist. Maandbl., 73 (3): 57-65.
 BURNY, J., 1986. Herpetofauna van de vallei van de Zwarte Beek en omliggende heidegebieden te Koersel, Hechtel en Helchteren (prov. Limburg, België). Natuurhist. Maandbl., 75 (6/7): 113-118; (8): 124-134; (10): 163.
 CLAES, E., 1951. Floere het Fluwijn. in: Claes Omnibus Een, 1977 (15de uitgave), blz. 9-35. Zele, D.A.P. Reinaert Uitg.
 HAVERMANS, A., 1942. Monografie over het complex 'De Nol', tweede deel. Gedenkschriften betreffende de Aloude Heerlijkheid Esschen-Calmphout-Huybergen, 9: 89-151; Jaarboek 1941-1942.
 PARENT, G.H., 1985. Atlas des Batraciens et Reptiles de Belgique (et du Grand-Duché de Luxembourg). Cahiers d'Ethologie Appliquée, 4 (3), Collect. Enquêtes et Dossiers, nr. 7, 198 blzn.
 SÉLYS LONGCHAMPS, E. de, 1842. Faune belge. Première partie: Indication méthodique des Mammifères, Oiseaux, Reptiles et Poissons observés jusqu'ici en Belgique. Liège, H. Dessain; Bruxelles, C. Muquardt; XII + 310 blzn.
 SCHREITMÜLLER, W., 1935. Ein Beitrag zur Fauna Ost-Belgien. Das Aquarium, Berlin, 1935: 161-164.

UIT DE FLORA VAN LIMBURG

AFLEVERING 29

samengesteld door J. CORTENRAAD, Heerderweg 86H, Maastricht

Zoals altijd kunt u uw waarnemingen doorgeven aan de samensteller van deze rubriek. Adres: Heerderweg 86H, 6224 LH Maastricht. Waarnemingskaartjes zijn verkrijgbaar bij D.Th. de Graaf, Bosquetplein 7, 6211 KJ Maastricht, tel.: 043-293064.

Polei (*Pulegium vulgare*). Linne, Linnerweerd, op de vlakke oever van een klein klei/grindgat, ettelijke vierkante meters bedekkend (58-53-33, zomer '85, W. de Veen). Opnieuw een vondst van deze thans zeer zeldzame soort. De groeiplaats bij Grevenbicht (zie CORTENRAAD, 1985a) is verloren gegaan door scheuren en opnieuw inzaaien van het grasland. In de Linnerweerd komt de Polei samen met Aarbeiklaver (*Trifolium fragiferum*) voor, een volgens DE WEVER (z.j.) in zijn tijd veel voorkomende combinatie op de toenmalige Limburgse groeiplaatsen.

Kleine drakekop (*Dracocephalum parviflorum*). Linne, langs het spoor, een ex. (58-53-45, juni '87, J. Geraedts & J. Cortenraad). Deze uit Noord-Amerika afkomstige soort is in Nederland een zeldzame adventief.

Wolfskers (*Atropa bella-donna*). Maastricht, op braakliggend terrein in de binnenstad, vrij veel (61-28-13, '85-'87, J. Cortenraad). De Wolfskers kwam voorheen in Nederland voornamelijk in het Krijtdistrict en daarnaast in het Subcentreurop district voor. In het aan Zuid-Limburg grenzende buitenland is de plant niet zeldzaam op kapvlakten en langs bosranden. Ook de Wolfskers is een plant die zich in Limburg alleen kan handhaven bij een hakhout- of kapbeheer. Ook is de Wolfskers in Nederland regelmatig adventief of verwilderd gevonden, onder meer in 1955 in Maastricht. Op bovenstaande groeiplaats is de Wolfskers volledig ingeburgerd.

Handjesereprijs (*Veronica triphyllos*). Roermond, enkele tientallen exemplaren in akkerrand (58-54-14, mei '86 en

'87, J. Geraedts). Opnieuw een vondst in oostelijk Midden-Limburg van deze sterk bedreigde soort, die hier en in het IJsseldal haar laatste groeiplaatsen in Nederland heeft. De grootste populatie van de Handjesereprijs in ons land, bij Linne, is thans niet meer op deze plaats voorhanden door een verandering en intensivering van het grondgebruik in het desbetreffende perceel.

Stijve ogentroost (*Euphrasia stricta* subsp. *stricta*). Baexem, in grazige berm tussen bosje en spoorlijn samen met Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) en Echte guldenroede (*Solidago virgaurea*), een twintigtal exemplaren (58-33-51, juli '87, J. Geraedts). In de Flora van Nederland wordt deze plant nog als vrij algemeen befisteld (VAN DER MEIJDEN et al., 1983). Uit gegevens van het Rijksherbarium blijkt echter dat de Stijve ogentroost sinds 1950 in Noord- en Midden-Limburg nog in slechts vier uurhokken gevonden is. Daarmee behoort deze plant tot de grote zeldzaamheden in het gebied. In

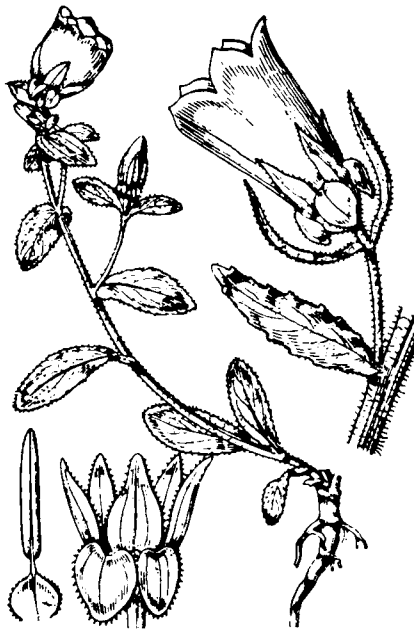
Zuid-Limburg komt ze nu bijna alleen nog voor in reservaten (Kunderberg, Bemelerberg e.a.) en op station Eijsden. De Stijve ogentroost kwam vroeger in Noord- en Midden-Limburg niet zeldzaam voor in heischrale graslanden. Ook andere soorten die in dit vegetatietype voorkwamen zijn inmiddels op de zandgronden van Zuidoost-Nederland (zeer) zeldzaam geworden, terwijl zij zich op de zandgronden in Noordoost-Nederland beter hebben kunnen handhaven.

Slijkgroen (*Limosella aquatica*). Thorn, op drooggevalen eilandjes in grindplas, (58-52-43, J. Rutten, sept. '87). De tweede vondst sinds 1950 in Limburg van deze plant die in het Maasgebied veel zeldzamer was en is dan in het Rijngebied. De eerste vondst sinds 1950 werd in 1985 bij Grevenbicht gedaan in de Elba, (60-21-22, J. Pinckaers).

Kleine kaardebol (*Dipsacus pilosus*). In rand van bosje tussen Melick en Roermond, 2 exemplaren, (58-54-24, juli '87, E. Peters); Aasterberg, op hoge Maasoever, 2 ex. (60-12-52, juli '87, R. van Ham). De eerste vondsten van de Kleine kaardebol in Midden-Limburg. Klaarblijkelijk breidt hij zijn areaal in Limburg nog steeds verder uit. De meest noordelijke groeiplaats was tot 1987 gelegen in het Grasbroek bij Guttecoven (DE GRAAF & VAN DER COELEN, 1980). Overigens is de Kleine kaardebol op de door deze auteurs genoemde vindplaats op de steenberg van de voormalige mijn Wilhelmina bij Schaesberg ingezaaid in de jaren veertig door tuiniers van de botanische tuin te Terwinselen (VIDELER, 1968).

Kluwenklokje (*Campanula glomerata*). In glanshavergraslandje bij station Spaubeek, enkele tientallen, (60-52-23, juli '85, J. Cortenraad). Volgens J. Koelink (mond. med.) groeit het Kluwenklokje hier al jaren en worden er zelfs wel eens exemplaren uitgestoken. Als de plant ter plaatse oorspronkelijk verwilderd is dan is ze hier nu in elk geval ingeburgerd.

Mariëtteklokje (*Campanula medium*), 't Rooth, in de Nekamigroeve, honderden exemplaren, al sinds minstens vijf jaren aanwezig, zich uitbreidend, (62-21-43, mei '87, Plantenstudiegroep). Deze uit Zuid-Frankrijk, Noordwest- en Midden-Italië afkomstige tweejarige plant wordt regelmatig in tuinen gekweekt. In onder meer Spanje, Oostenrijk en Engeland is ze in

Figuur 1. Mariëtteklokje (*Campanula medium*). Let op de typische vorm van de kelkaanhangsels.

geburgerd op droge open plaatsen; in laatstgenoemd land vooral langs spoorwegen. (FEDOROV, 1976). Deze standplaats komt overeen met die bij 't Rooth.

Bleekgele droogbloem (*Gnaphalium luteo-album*). Meynweg, Steenstortven, 25 ex. (58-56-14, 25-11-'84, R. van Ham). De Bleekgele droogbloem is in het pleistocene deel van Nederland inmiddels een grote zeldzaamheid. In Limburg waren recent nog twee vondsten gedaan (VAN DER HAM, 1983). Opmerkelijk is het late tijdstip waarop de plant op de Meynweg bloeiend werd aangetroffen. In de jaren daarna is de plant niet meer gevonden, wat waarschijnlijk samenhangt met het dichtgroeien van de groeiplaats.

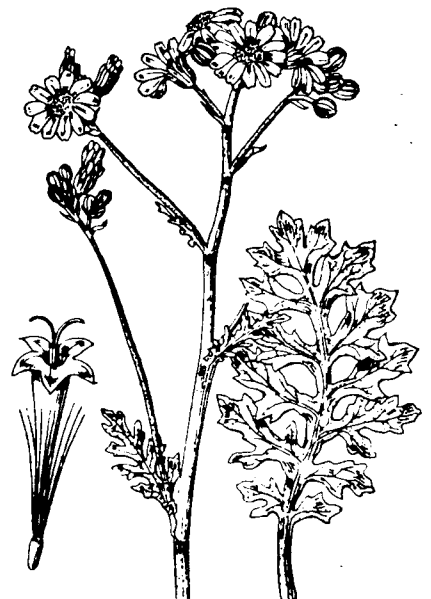
Tweejarige alsem (*Artemisia biennis*). Grevenbicht, Elba, een twintigtal planten langs grindgat (60-31-22, sept. '86, J. Pinckaers). Ook in '85 was de plant hier waargenomen. De Tweejarige alsem, afkomstig uit Amerika en Noord-Azië wordt langs de Rijntakken vaker gevonden op droogvallende plaatsen. Mogelijk zal de plant in de komende jaren in Nederland inburgeren. In Duitsland is dit plaatselijk reeds het geval.

Wilde averuit (*Artemisia campestris*) Simpelveld, twee exemplaren op stationsemplacement (62-25-52, '85-'87 T. Mulder & J. Cortenraad). De Wilde

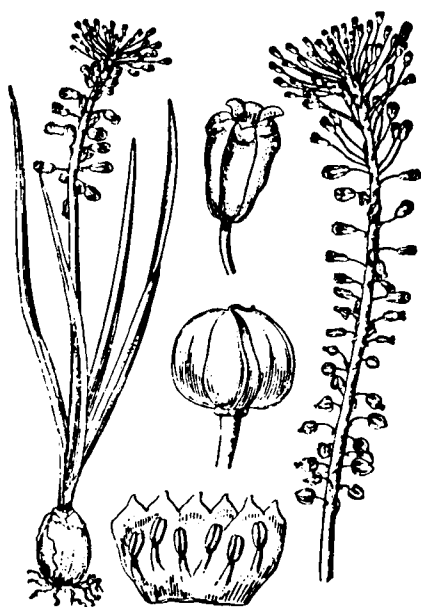
averoit is in Limburg recent een plant van spoorwegemplacements. Behalve te Simpelveld komt ze nog voor op emplacementen te Gennep en Tienray. Langs de Rijntakken komt de plant ook in droge graslanden voor.

***Senecio bicolor* subsp. *cineraria*.** Bunde, NS-station, enkele tientallen, zich uitbreidend, op oud gedeelte perron (61-18-35, zomer '86, A. Koster); Valkenburg, NS-station, enkele exemplaren (62-12-52, idem). Dit Kruiskruid komt van nature voor op rotsige en zandige plaatsen in het westelijke en centrale deel van het mediterrane gebied. In West-Europa is het plaatselijk ingeburgerd, bijvoorbeeld in Bretagne (CHATER & WALTERS, 1976). Deze plant wordt vrij veel gekweekt als borderplant vanwege de sierwaarde van haar vooral in jonge toestand witviltige bladen. Verwart u haar niet met de kamerplanten die onder de naam "Cineraria" gekweekt worden. Deze planten behoren tot *S. cruentus* of tot bastaarden van deze soort met verwante soorten.

Smalle waterweegbree (*Alisma gramineum*). Ohé en Laak, langs plas in de Echterweerd, vrij veel (60-12-33, zomer '83, P. Verbeek); Oost-Maerland, enkele exemplaren samen met Slanke waterweegbree (*A. lanceolatum*) aan plasoever (61-38-42, sept. '86, T. Mulder & J. Cortenraad). De Smalle waterweegbree is in Limburg zeer zeldzaam. Daarnaast zal de plant ook wel over het hoofd worden gezien of verwisseld worden met de Slanke waterweegbree.

Figuur 2. *Senecio bicolor* subsp. *cineraria*.

Figuur 3. Kuifhyacinth (*Muscari comosum*).

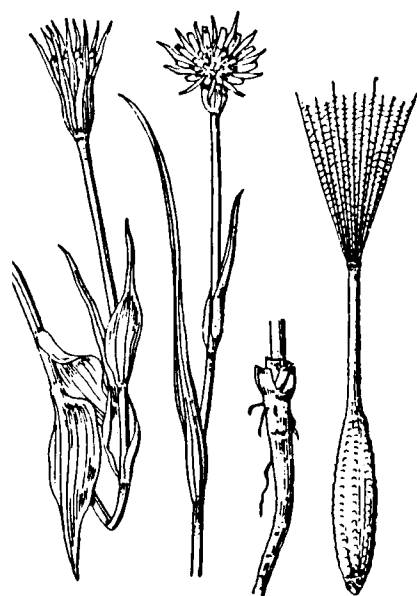
Kuifhyacinth (*Muscari comosum*). Deze plant kwam vroeger in Zuid-Limburg in graanakkers op löss voor. Uit de graanakkers is ze nu verdwenen. Er resteren in Zuid-Limburg nog slechts twee vrij dicht bijeen gelegen groeiplaatsen in grazige wegbermen bij Born en Obbicht (CUPEDO, 1984). Daarnaast komt de plant in de Hollandse duinen voor waar ze ingeburgerd is na met fazantenvoer te zijn aangevoerd. Gezien de achteruitgang van de soort in Limburg is de vondst in 1987 bij Horn des te opmerkelijker. Hier werden twee exemplaren aangetroffen in een door schapen beweide grasland op de dam bij de sluizen in de Weerd (58-44-22, R. van Ham & J. Cortenraad). Deze vindplaats ligt ongeveer twintig kilometer noordelijker dan oude vindplaatsen bij Sittard. Waarschijnlijk is de Kuifhyacinth hier ooit aangevoerd door de Maas. Gezien de afwezigheid van directe bedreigingen zal de plant zich er wel handhaven.

Bastaardhavikskruid (*Hieracium x brachiatum*). Onder deze naam worden hier, evenals bij VAN DER MEIJDEN *et al.* (1983), de bastaarden samengevat van Muizeoor (*H. pilosella*) met zowel Florentijns havikskruid (*H. praealtum* subsp. *praealtum*) als Hongaars havikskruid (*H. praealtum* subsp. *bauhinii*). HEUKELS (1980), die het materiaal van *H. x brachiatum* op het Rijksherbarium heeft onderzocht komt tot de conclusie dat er binnen het materiaal kleine vormverschillen waarneembaar zijn welke mogelijk samenhangen met de aard van de stamouders; het onderscheid zou echter niet met zekerheid vast te

stellen zijn. *H. x brachiatum* is in Nederland afgezien van de eerste vondst in 1944 in Noord-Brabant, alleen in Limburg gevonden. Dat is waarschijnlijk te verklaren uit het feit dat zowel Florentijns als Hongaars havikskruid in Nederland vooral in Limburg te vinden zijn. Sinds 1950 is het Bastaardhavikskruid alleen nog bij Ter Linden (1950), Tegelen (1954) en Broekhuizen (1977) gevonden. In 1986 zijn opnieuw exemplaren van deze hybride gevonden en wel op een industrieterrein te Roermond (58-54-15, J. Geraedts) en op spoorwegterreinen te Spekholzerheide (62-24-25, J. Cortenraad) en Simpelveld (62-24-52, idem). Te Roermond en Simpelveld komt de bastaard met Florentijns, te Spekholzerheide die met Hongaars havikskruid voor. Op de drie vindplaatsen groeien oudersoorten en bastaarden in elkaars onmiddellijke nabijheid. Te Roermond komen waarschijnlijk ook terugkruisingen voor. De bastaarden waarvan het Florentijns havikskruid een der ouders is zijn op eenvoudige wijze te onderscheiden van de bastaard waarvan het Hongaars havikskruid een der ouders is door de aanwezigheid van hoofjesdragende zijstengels en de afwezigheid van uitlopers bij eerstgenoemde bastaard, terwijl de andere bastaard juist wel uitlopers vormt. Deze kenmerken zijn tevens belangrijke verschillen tussen Florentijns en Hongaars havikskruid. Overigens wordt het al of niet voorkomen van hoofjesdragende zijstengels door VAN DER MEIJDEN *et al.* (l.c.) niet genoemd. Het vermoeden dat *H. x brachiatum* over het hoofd gezien wordt (HEUKELS, l.c.) is door deze vondsten wel zekerheid geworden. De kans is vrij groot dat men op een terrein waarop Muizeoor met een der beide anderen voorkomt, de bastaard kan vinden.

Paardebloemstreepzaad (*Crepis vesicaria* subsp. *haenseleri*) Roermond, op diverse plaatsen op industrieterrein Heide (58-54-15, juni '86, G. Geraedts). De eerste vondst van deze plant in Midden-Limburg volgend op de sterke uitbreiding in Zuid-Limburg (zie CORTENRAAD, 1985b).

Paarse morgenster (*Tragopogon porrifolius*). Retersbeek, diverse exemplaren in wegerm ingeburgerd (62-13-33, juli '86, J. Koelink). Deze uit Zuid-Europa afkomstige plant werd vroeger als groente gekweekt. In de zeekleigebieden van Nederland (bijv. Groningen en Zeeland) is ze regelmatig ingeburgerd gevonden (HEUKELS, 1985). In Limburg is de Paarse morgenster zeer zeldzaam.

Figuur 4. Paarse morgenster (*Tragopogon porrifolius*).

LITERATUUR

- CHATER, A.O. & S.M. WALTERS, 1976. *Senecio*. In: T.G. TUTIN *et al.*, Flora Europaea 4. Cambridge.
- CORTENRAAD, J., 1985a. De Polei weer in Limburg gevonden. *Natuurh. Maandbl.* 74 (8): 87-89.
- CORTENRAAD, J., 1985b. Over de uitbreiding van het Paardebloemstreepzaad. *Natuurh. Maandbl.* 74 (6/7), p. 112.
- CUPEDO, F., 1984. Kuifhyacinth nog steeds in Zuid-Limburg. *Natuurh. Maandbl.* 73(3) p. 65.
- FEDOROV, A.A., 1976. *Campanula* (species 1-104). In: T.G. Tutin *et al.*, Flora Europaea 4. Cambridge.
- GRAAF, D.Th. & W. DER VAN COELEN, 1980. Kleine kaardebol, *Dipsacus pilosus* L., nieuwe vondsten en een oproep. *Natuurh. Maandbl.* 69 (10), p. 188.
- HAM, R.W.J.M. VAN DER, 1983. Een opmerkelijke groeiplaats van de Bleekgele droogbloem (*Gnaphalium luteo-album*) in Limburg. *Natuurh. Maandbl.* 72(9) p. 173.
- HEUKELS, P., 1980. *Hieracium x brachiatum*. In: J. Mennema *et al.*, Atlas van de Nederlandse Flora 1. Amsterdam.
- HEUKELS, P., 1985. *Tragopogon porrifolius*. In: J. Mennema *et al.*, Atlas van de Nederlandse Flora 2. Utrecht.
- MEIJDEN, R. VAN DER, F.A.C.B. ADEMA, G.J. DE JONCHEERE & E.J. WEEDA, 1983. *Flora van Nederland*. 20 ed. Groningen.
- VIDELER, J., 1968. Vegetaties op de puinhellingen van enige steenkoolmijnen in Zuid-Limburg. Doctoraalsverslag Hugo de Vries-laboratorium Amsterdam.
- WEVER, A. DE, zonder jaar. Aantekeningen. Manuscript. *Natuurh. Museum Maastricht*.

ERRATA

In aflevering 28 van deze rubriek zijn enkele fouten geslopen. Zo is bij de vondst van Fraai duizendguldenkruid bij Eys het hoknummer 62-23-55 en in het verspreidingskaartje van Kleine steentijm de stip in hok 62-21-33 (Bemelen-Heofijzer) weggevalen.